

Віктор ЛАЗАРЄВ

к.ю.н., доц.

Харківський національний університет внутрішніх справ

Питання уніфікації термінології крізь призму правових позицій Верховного Суду

Уніфікація практики застосування правничої термінології у нормативно-правових актах є запорукою законності, гарантування прав і свобод людини, а також забезпечення правової визначеності. Торкаючись діяльності судових органів, варто зазначити, що з уніфікацією правничої термінології у причинно-наслідковому зв'язку перебуває лише той сегмент правових позицій судових органів, які стосуються діяльності найвищого судового органу, який займається узагальненням правових позицій і формуванням єдиної судової практики. Формування єдиної судової практики – функція виключно Верховного Суду. Виходячи з цього, ми можемо вести мову про те, що і уніфікація правничої термінології у тісному взаємозв'язку перебуває з уніфікацією судової практики. Мова йде про касаційні суди у складі Верховного Суду, Великої Палати Верховного Суду, оскільки лише ці структурні органи Верховного Суду фактично і реалізують функцію уніфікації судової практики. І лише завдяки уніфікації судової практики, можна прийти до вироблення уніфікованої правничої термінології.

Досліджуючи правничу термінологію, перед нами постають ряд понять. Зокрема, ми зустрічаємо категорію «процесуальні фільтри касаційного провадження». Незважаючи на широку вживаність терміна «процесуальні фільтри касаційного провадження», він притаманний лише процесуальній доктрині та відсутній у нормах ЦПК України. Більше того, про касаційні фільтри навіть не згадано в положеннях процесуальних кодексів, уніфікація яких відбулася в результаті реформування процесуального законодавства у 2017 році [1, с. 86]. Проте, ми зустрічаємо цей термін в Ухвалі Верховного Суду від 17 вересня 2021 року у справі № 640/15778/20 [2].

У правовій доктрині під цими фільтрами розуміють встановлені законом обмеження в доступі до касаційного суду, що унеможлиблюють право на подачу касаційної скарги та право на касаційний розгляд [1, с. 86]. Також зазначається, що застосування процесуальних фільтрів касаційного оскарження судових рішень в господарських справах дозволяє підсумувати, що існуючі нормативні приписи щодо права касаційного оскарження дисциплінують заявників обмеженням підстав касаційного оскарження, потребують від скаргників належного обґрунтування поданої скарги та є втіленням диспозитивності як самостійного принципу господарського судочинства [3]. Тобто, в ухвалі вжито поняття процесуального фільтру, водночас у законодавстві воно відсутнє. Отже, ми можемо стверджувати, що суд творить правове поняття, а також упроваджує його в доктрину.

У подальшому, досліджуючи питання, слід зазначити, що Колегія суддів Касаційного Господарського Суду Верховного Суду, розглядаючи справу № 910/2825/22, звернула увагу, що, переглядаючи справу в касаційному порядку, Верховний Суд виконує функцію «суду права», що розглядає спори, які мають найважливіше (принципове) значення для суспільства та держави, та не є «судом фактів» [4]. В цьому реченні ухвали, ми стикаємося з двома новими термінами, які відсутні у законодавстві. Водночас, Верховний Суд інтегрує цю термінологію у правову систему України. Звертаючись до доктрини, знаходимо визначення цих категорій: «суд права — це суд, який виключно формує єдину, сталу, зрозумілу судову практику і стоїть на боці правової визначеності [5]; суд фактів розглядається як той, що займається встановленням конкретних відносин сторін, подій, обставин, і застосуванням до них конкретних норм права» [6]. В. Кампо зазначає, що суд права має справу з правовими актами (перевіряє їх конституційність у порядку попереднього та наступного конституційного контролю, надає їх тлумачення, з'ясовує межі дії цих актів тощо). Класичним судом права є Конституційний Суд України, а нині ознак суду права набув і

Верховний Суд [7]. Тобто, на цьому прикладі, ми простежуємо творення правових понять і інтеграцію їх у доктрину.

Продовжуючи досліджувати ухвату Верховного Суду, можемо відзначити, що Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 420/8512/20 наголосив, що «значний суспільний інтерес» необхідно розуміти як серйозну, обґрунтовану зацікавленість, котра має неабияке виняткове значення для усього суспільства в цілому, певних груп людей, територіальних громад, об'єднань громадян тощо до певної справи в контексті можливого впливу ухваленого у ній судового рішення на права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб [8]. Як бачимо, Верховний Суд вводить новий термін і надає йому визначення. Цей термін до цього не зустрічався. Законодавство використовувало подібний «суспільний інтерес», однак Верховний Суд у своїй роботі, за доцільне, починає застосовувати «значний суспільний інтерес».

Окрім, введення в обіг нової термінології, яка не зустрічається у нормативно-правових актах Верховний Суд також здійснює тлумачення юридичної термінології. Зокрема, щодо визначення «подібності правовідносин», то цей термін з'являється із прийняттям Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» [9] від 12 лютого 2015 року. Для його тлумачення, Верховний Суд звертається до правових висновків, викладених у судових рішеннях Великої Палати Верховного Суду. Велика Палата Верховного Суду (Постанова від 26.05.2021 р.) виходить з того, що подібність правовідносин означає тотожність суб'єктного складу учасників відносин, об'єкта та предмета правового регулювання, а також умов застосування правових норм (зокрема, часу, місця, підстав виникнення, припинення та зміни відповідних правовідносин) [10]. Тобто, Верховний Суд своєю практикою заповнює прогалини у законодавчому регулюванні, тлумачить зміст категорій, які використані в процесуальному законодавстві, а

Науково-правові читання, присвячені пам'яті професора А.П. Ткача (до 100-річчя від дня народження) часом, навіть у своїх рішеннях, використовує поняття які вводить доктрина. У самому процесуальному законодавстві частина таких понять, які вводить Верховний Суд, понять відсутня. Виходячи з цього, слід зазначити, що своєю діяльністю, яка проявляється створенні нової юридичної термінології під час розгляду справ та її тлумачення сприяє уніфікації правничої термінології.

Уніфікація термінології сприяє збільшенню доступності правової інформації для громадян, юристів та інших учасників правового процесу. Встановлення чітких та однозначних визначень термінів сприяє уникненню непорозумінь, а також підвищує якість судових рішень. Робота над стандартизацією термінів та їх систематизація допоможе не лише покращити ясність та точність висновків судових рішень, але й сприятиме відповідності юридичного мовлення найвищим міжнародним стандартам.

У цілому, уніфікація юридичної термінології у правових позиціях Верховного Суду – це необхідний та перспективний крок для підвищення ефективності правосуддя. Цей процес слід розглядати як важливий компонент сучасної реформи правової системи, спрямованої на вдосконалення та забезпечення правової впевненості у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Щербак С., Мирославський С. Касаційні фільтри в цивільному судочинстві. *Political and Legal Studies*. 2022. Vol. 1, Issue 3. С. 82-93.
2. Ухвала Верховного Суду від 17.09.2021 р. у справі № 640/15778/20. URL: <https://www.nspp.gov.ua/home/struktura-nspp-8/struktura-nspp-9/15258-ukhvala-verkhovnoho-sudu-vid-17-09-2021> (дата звернення 15.11.2023).
3. Уркевич В. Процесуальні фільтри касаційного оскарження судових рішень у господарських справах. *Юридична газета online. Всеукраїнське професійне юридичне видання*. 2021. 16 берез. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/procesualni-filtri-kasaciynogo-oskarzhennya-sudovih-rishen-u-gospodarskih-spravah.html> (дата звернення 15.11.2023).
4. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 11.05.2023 р. у справі № 910/2825/22. URL: <https://ccu.gov.ua/library/yurydychni-pozyciyi-konstytuciynogo-sudu-ukrayiny-yak-dzherelo-pravovogo-regulyuvannya> (дата звернення 15.11.2023).
5. Мерещук В. Верховний Суд має стати судом права, а не розглядати розлучення. *LB.ua*. 2023. 7 лют. URL:

https://lb.ua/news/2023/02/07/545075_verhovniy_sud_maie_stati_sudom_prava.html (дата звернення 15.11.2023).

6. Суд. *Вікіпедія*. *Вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Суд#cite_note-1 (дата звернення 16.11.2023).

7. Окрема думка судді Конституційного Суду України Кампа В. М. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (254к/96-ВР) (конституційності) окремих положень Закону України "Про судоустрій і статус суддів" (2453-17), Кримінально-процесуального кодексу України (1001-05, 1002-05, 1003-05), Господарського процесуального кодексу України (1798-12), Цивільного процесуального кодексу України (1618-15), Кодексу адміністративного судочинства України (2747-15) від 20.12.2011 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-11/page4#Text> (дата звернення 16.11.2023).

8. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 05.04.2021 р. у справі № 420/8512/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96015770?fbclid=IwAR2iYctzm0FW6J3lzw2JInFnME90FCp6-GCxZ5Tb8Jg0agU5oAPm2WkIWog> (дата звернення 16.11.2023).

9. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#Text> (дата звернення 16.11.2023).

10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 26.05.2021 р. у справі № 910/8358/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97242608?fbclid=IwAR0KvcBUda6_91xYQEc_2S3Ce7ePmxMb7ZV14o-rQepyzM8mo8m13tFRZJw (дата звернення 16.11.2023).